LEADER PROGRAMME IN THE SOUTH MÁTRA

WÖLCZ, ANDREA – BÁRDOSNÉ KOCSIS, ÉVA

Keywords: EMVA, LEADER, action groups, partnership, quality of life, South Mátra 11.

The greatest number of applications from the South Mátra's 11 settlements was received from local authorities and civil organisations. The muted presence of businesses and individuals was most likely caused by a lack of own resources. The high number of submitted applications allows us to conclude that there is great interest and that people actually wish to attain the realistic aims, which require a greater degree of cooperation than previously between successful settlements. It is noticeable that those living in the settlements have realised that the programme can produce change in terms of environment, tourism and employment-creation, to which other settlements can subsequently join up, furthering the development of the Mátra and its region. Based on the experiences of the past few years it is useful in any event to emphasise and explain that it is not the expenditure of the 90 million forint funding resource that is the task, but the realisation of effective, sensible investments, in which advice, applicant- and client-friendly implementation, the collaboration of experts, and science, all play a key role. The Róbert Károly Institute of Higher Education, being a Regional Agricultural Innovation Centre of Knowledge, seeks to assist this process.

LEADER PROGRAM A DÉL-MÁTRÁBAN

WÖLCZ ANDREA – BÁRDOSNÉ KOCSIS ÉVA

Kulcsszavak: EMVA, LEADER, akciócsoportok, partnerség, életminőség, Dél-Mátra 11.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Dél-Mátra 11 településeiből az önkormányzatoktól és civil szervezetektől érkezett a legtöbb pályázat. A vállalkozók és magánszemélyek visszafogott megjelenésének valószínű oka az önerő hiánya. A nagyszámú beadott pályázat arra enged következtetni, hogy nagy az érdeklődés, és a reális célokat az emberek meg is akarják valósítani, amihez a nyertes települések között az eddiginél nagyobb összefogás szükséges. Érzékelhető, hogy a településeken ráébredtek arra, hogy a program a térségben környezeti, turisztikai, munkahely-teremtési változásokat eredményezhet, amihez majd más települések csatlakozhatnak, ezzel teljesebbé téve a Mátra és térsége fejlődését. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján azt minden esetben célszerű hangsúlyozni, hogy nem a 90 millió Ft pályázati forrás elköltése a feladat, hanem hatékony, ésszerű befektetések megvalósítása, melyben a tanácsadásnak, a pályázó- és ügyfélbarát végrehajtásnak, a szakemberek összefogásának, a tudománynak meghatározó a szerepe. A Károly Róbert Főiskola, mint Regionális Agrárinnovációs Tudásközpont, ezt kívánja segíteni.

BEVEZETÉS

A Leader+ az EU strukturális alapja által finanszírozott négy kezdeményezés egyike, melynek segítségével a vidéki uniós polgárok saját környezetük hosszú távú fejlődési lehetőségeit hasznosíthatják, alappillérei a partneri közösségek és a tapasztalatcserélő hálózatok. Erre a 2000-2006 közötti időszakban 5046,5 millió eurót fordítottak, melyből 2105,1 millió eurót az *EAGGF Orientációs része* finanszírozott, a fennmaradó összeget pedig állami és magán hozzájárulások biztosították. A magyarországi LEADER program a *Károly Róbert Főiskolához* két szállal is kötődik. Egyrészt a főiskola nyerte el annak lehetőségét, hogy a *Magyarországi LEADER Központtal* karöltve végezhesse hazánkban a LEADER oktatását, melynek keretében szemináriumokat és nemzetközi konferenciákat szervezünk. [1]

A Leader I program a vidékfejlesztési politika új megközelítésének kezdetét jelentette, ami területi alapú, integrált és részvételre építő volt. A Leader II program jobban kiterjesztette a korábbi megközelítést, és a projektek innovatív vonatkozását helyezte előtérbe. A Leader+ program az integrált és fenntartható fejlődésre vonatkozó olyan új megközelítések kialakítását és tesztelését támogatja, amelyek befolyásolják, kiegészítik és megerősítik az Unió vidékfejlesztési politikáját. A Bizottság által megállapított elsőbbségi témák az alábbiak

- a természeti és kulturális erőforrások lehetséges legjobb hasznosítása, ideértve a földterületek értékének növelését is;
- az életminőség javítása a vidéki körzetekben;
- a helyi termékek értéknövelése, különösen a kis termelési egységek piacra jutásának megkönnyítése összefogásra alapozott akciók révén;
- új szakismeretek és új technológiák alkalmazása, melyek által a vidéken előállított termékek és szolgáltatások versenyképesebbé tehetők.

Az *Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap* (továbbiakban EMVA) az alábbi támogatási tengelyeket foglalja magába:

- 1. tengely: A mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása.
- 2. tengely: A környezet és a vidék fejlesztése.
- 3. tengely: A vidéki élet minősége és a vidéki gazdaság diverzifikálása (pl. vidéki örökségeink felújítása, faluközpontok kialakítása).
- 4. tengely: LEADER (A LEADER program az Európai Unió egyik legeredményesebb közösségi programja).

Az első három tengely egyértelműen megköveteli, hogy a vidékfejlesztés ne csak a mezőgazdasági termelésben, hanem a vidéki élet minden szektorában megjelenjen. Kívánatos, hogy e három terület ne különüljön el, hanem szorosan kapcsolódjanak egymáshoz. Így a termelők, a környezettudatos gazdálkodás által, új jövedelemforrásokra tehetnek szert, a vidéki turizmus bázisai lehetnek. Az új tevékenységek a hozzáadott érték növekedését eredményezhetik a termelést végző, EMVA támogatást igénybe vevő gazdaságokban.

A LEADER hét alappilléren nyugszik. E hét alappillér, összefüggve egymással, hat a LEADER sajátos, köztes és hosszú távú célkitűzéseire.

1. A területalapú megközelítés. A LEADER-térség olyan terület, amelynek lakói a „helyi identitást” közösen élik meg. A területalapú megközelítés révén azok dolgoznak együtt, akik közös otthonuknak érzik az adott térséget, és ez a

[1] A főiskolán ennek vezetője *Wölcz Andrea*. A Károly Róbert Főiskola térségében megalakult nyertes Dél-Mátra 11 akciócsoport gesztorszervezete is a főiskolán található, melynek vezetője *Bárdosné Kocsis Éva*.

motiváció hatékonyan mozgósítja és értékesíti a helyi kezdeményezéseket, erőforrásokat. Ez lehetőséget ad arra, hogy közös jövőkép kitűzésével az emberek a közös célért együtt dolgozzanak.

2. Az alulról építkező megközelítés. Az alulról építkező megközelítés a LEADER módszertanában azt jelenti, hogy a helyi akciócsoportok döntéshozatali felhatalmazással rendelkeznek a helyi fejlesztési programok kidolgozásában és megvalósításában, és ezáltal a helyi szereplők közvetlenül bekapcsolódnak a saját mindennapi életüket meghatározó fejlesztési folyamatokba.

3. Sajátos irányítási és finanszírozási módszerek. A LEADER irányítási és finanszírozási módszereinek jelentősége a decentralizált döntéshozásban és a források kiegyensúlyozottabb felhasználásában mutatkozik, ennek eredménye az EU-15 tagországokban szerzett ismereteink alapján az, hogy megélénkül a vidéki gazdasági élet és növekszik a munkahelyek száma.

4. Háromoldalú partnerség. A partnerség gondolata a LEADER programban központi szerepet tölt be. A tervezésbe és megvalósításba bevont szereplők körének kiszélesítése a döntések legitimációjának megerősítését és az érintett szereplők támogatásának megszerzését célozza.

5. A tevékenységek újító jellege. A megújulást, új szemléletet, az újítások középpontba helyezését a vidéki emberek sajátos szükségletei indokolják. A mai gazdasági környezetben létkérdés számukra, hogy a mezőgazdaság mellett új vagy kiegészítő megélhetési lehetőségeket találjanak. A LEADER újító jellege a helyi erőforrásokra támaszkodó, új ötleteken alapuló, változatosabb kereskedelem, ipar és szolgáltatások támogatását eredményezheti.

6. A tevékenységek közötti kapcsolatok – integrált, ágazatközi megközelítés. A különböző ágazatok összekapcsolásának eredményességéhez a LEADER-ben legalább két feltételnek szükséges teljesülnie: az integrált megközelítést értő irányításnak helyi szinten és a különböző ágazatok közötti horizontális szakmapolitika egybehangolásának nemzeti szinten. Mindez természetesen csak a résztvevők közös elhatározása alapján valósulhat meg. Eddigi tapasztalataink alapján hazánk településeinek többsége távolságtartó, nem törekszik az előnyös integrációk kezdeményezésére és az azokban való részvételre. Ennek feloldása lesz az új pályázatok egyik feladata.

7. Hálózatépítés, térségek közötti és nemzetközi együttműködés. A LEADER csoportok közötti hálózatépítés a feltétele annak, hogy a helyben szerzett tapasztalatok és átadható eredmények terjesztése, cseréje, a munkamódszerek és tudás továbbadása megtörténhessen.

CÉLOK A MAGYARORSZÁGI AVOP LEADER+ PROGRAM KERETÉBEN

Átfogó célok:

- Az együttműködési képesség (partnerség) és a helyi társadalom szervezettségének javítása, életképes vidéki közösségek kialakítása, illetve támogatása, melynek keretében 186 akciócsoport jött létre 2332 település összefogásával.
- Új, fenntartható jövedelemszerzési lehetőségek teremtése, a munkalehetőségek javítása, munkahelyteremtés, a munkahelyek megőrzése a vidéki térségekben. Az egyes akciócsoportok által felállított intézkedések jó részének hátterében ott áll a munkalehetőségek javítása a turizmus, a helyi termékek, a hátrányos helyzetűek támogatását említve.
- A vidéken élők életminőségének javítása, a jólét növelése.

Konkrét célok:

- A vidéki gazdaság sokszínűségének, több lábon állásának megteremtése. A vidéken élők minél előbb ismerjék fel, hogy napjainkban és a jövőben csak a mezőgazdaságból nem lehet megélni.
- Sajátos helyi termékek kifejlesztése, illetve a helyi termékek piacképességének javítása. A térségek találják meg azokat a speciális helyi termékeket, amelyek rájuk jellemző, sajátos arculattal, márka kialakításával, forgalmazásukkal kiegészítő jövedelmet, megélhetést jelenthetnek.
- A vidéken élők igényeihez igazodó új vagy magasabb színvonalú szolgáltatások kialakítása, pl. boltok, teleházak, szolgáltató házak fejlesztése.
- A helyiek részvételének ösztönzése a fejlesztési folyamatokban a helyi kezdeményezések feltárása, kialakítása és megvalósítása érdekében.
- Módszerek átadása és lehetőségek biztosítása a partnerség megerősítésére és a helyi társadalom szervezettségének javítására.

Gyakorlati célok:

- Helyi közösségek, kistérségi partnerek felkészítése akciócsoportok megalakítására és a LEADER+ megközelítés működtetésére, a LEADER+ programba történő bekapcsolódásra.
- A megfelelően felkészült akciócsoportok AVOP LEADER+ akciótervének elkészítése és megvalósítása.
- *A vidéki térségek egymás közötti hazai, és más tagállamok vidéki térségei közötti együttműködések fejlesztése, melyhez segítséget nyújtanak a nemzetközi, illetve a hazai LEADER szemináriumok. A meghívott német, osztrák, olasz akciócsoportok nemcsak tapasztalataikat osztják meg a hazai nyertes akciócsoportokkal, hanem partnereket keresnek további terveik megvalósításához. Ez azért jelentős, mert egy-egy termékhez köthető fesztivál (szőlő, bor, málna, barack stb.) először a külföldieket mint résztvevő vendégeket vonzza, de a későbbiekben ők lehetnek az adott piacok hírvivői, üzleti társai.*
- Az elért eredmények, tapasztalatok és tudás átadása, információk és következtetések rendelkezésre bocsátása a hálózatépítés segítségével.

AZ AKCIÓCSOPORTOK MEGALAKULÁSA

A LEADER+ program megjelenésének dátuma 2004. március 31., míg a beadási határidő 2005. december 27. volt. Ennyi idő állt rendelkezésre, hogy a települések felmérjék, kikkel tudnak (akarnak) együttműködni, együtt gondolkodni és ennek alapján elkészíteni fejlesztési tervüket, pályázatukat.

Felmérésünk alapján 3034 település lehetett volna alkalmas arra, hogy akciócsoportokat alakítson, de a feladat megismerése után csak 2334 település vállalkozott erre, így jött létre 186 akciócsoport. A legtöbb az Észak-Magyarország Régióban, a legkevesebb pedig a Közép-Magyarország Régióban alakult.

A 186 akciócsoport összesen 2332 települést, az ország településeinek 75%-át öleli fel. Ezekben a falvakban 3 434 818 fő, az ország lakosságának 34%-a él. Az akciócsoportok átlagos lakosságszáma 18 467 fő. Országos átlagban egy akciócsoporthoz 12,5 település tartozik. A régiók közötti különbségek jelentősek.

A 186 akciócsoportból a pályázatok elbírálását követően 70 akciócsoport nyerte el a LEADER+ program támogatottságát. A 70 nyertes akciócsoport 960 települést ölel fel, az ország településeinek 31%-át, ahol 1 601 733 fő, az ország lakosságának 16%-a él. A nyertes akciócsoportok átlagos lakosságszáma 22 882 fő. Országos átlagban egy nyertes akciócsoporthoz 13,7 település tartozik.

DÉL-MÁTRA 11 AKCIÓCSOPORT BEMUTATÁSA

Az egyik nyertes akciócsoport a Dél-Mátra 11 akciócsoport, amely Gyöngyös környéki 11 települést foglal magába: Abasár, Atkár, Detk, Domoszló, Gyöngyöshalász, Halmajugra, Kisnána, Ludas, Markaz, Vécs, Visonta. A települések egységes, területileg összefüggő, egymással határos területen helyezkednek el, a Mátra déli lábánál. A települések adottságai, problémái és lehetőségei szinte azonosak. A 11 települést a szőlő, a bor és az ehhez kapcsolódó népi hagyományok kovácsolják szerves egységgé.

A települések helyzetét jól érzékelteti az alábbi SWOT-analízis.

Erősségek:

- Jó, közepes termőképességű talajok.
- Főútvonalak kiépítettsége.
- Műemlékekben való gazdagság.
- A térség gazdasági aktivitása a hasonló településekhez képest jobb.
- Történelmi borvidék, a szőlő-bor termelés integrációja.
- Jó adottságok az extenzív területhasználatra alapozott állattenyésztésre.
- Kitűnő üdülési lehetőségek (Tájvédelmi Körzet vonzereje).
- Jó alapok a horgász- és vadászturizmus, bor- és falusi turizmus fejlesztésére.
- Számos kulturális nevezetesség.
- Bővülő szálláslehetőségek.
- Kiváló sportolási lehetőségek.
- Kiépített turistaút-hálózat.
- A regisztrált munkanélküliek aránya az országos átlagnál kedvezőbb.
- Minőségi oktatási intézményhálózat a térségben.

Gyengeségek:

- Rossz minőségű belső úthálózat.
- Kerékpárutak hiánya.
- Mezőgazdasági utak rossz állapota.
- Sok műemlék elhanyagolt, állapota miatt nem látogatható.
- Fejlesztést igénylő sportlétesítmények.
- Helyenként nem megfelelően, illetve egyáltalán nem hasznosított mezőgazdasági területek.
- A szőlőtermelés termelői háttere és a feldolgozás szervezetileg nincsen megfelelően összehangolva.
- Kihasználatlan minőségi zöldség- és gyümölcstermelési potenciál.
- Hiányos térségi marketing.
- Kiépületlen a termelést, feldolgozást, szállítást és értékesítést koordináló logisztikai hálózat.
- A turisztikai infrastruktúra nem megfelelő.
- Szociális problémák: a hátrányos helyzetű lakosság magas aránya.
- A munkanélküliek nagy hányada nem rendelkezik szakképesítéssel, illetve alacsony végzettségű.
- A roma népesség beilleszkedési, felzárkóztatási problémái.

Lehetőségek:

- Agrárkörnyezeti programokkal kapcsolatos támogatások.
- A térség növekvő kereskedelmi forgalma.
- A történelmi borvidék nemzetközi ismertsége.
- A korszerű feldolgozás és tárolás fejlesztése.
- Turizmus, mint kiegészítő jövedelem.
- Az idegenforgalom marketingjének külső forrásokból való támogatása.
- A mezőgazdasági integráció létrehozása.
- Védjegy (termékvédelem és marketingfogás).
- Kedvezőtlen talajadottságú területek újszerű hasznosítása.
- A mezőgazdasági termékek exportja.
- Szervezett termék elhelyezés nagy élelmiszerláncokban.
- A felnőttképzés (átképzés) erősítése.
- Külső források bevonásával vállalkozási képzések beindítása.

Veszélyek:

• Átmenő közlekedés mellett megnövekedett környezeti terhelés.

• Hazai és nemzetközi támogatásokra épülő beruházások finanszírozásának bizonytalansága.

• A központi finanszírozás csökkenése.

• Az agrártámogatási rendszer hozzáférhetőségének nehézkessége.

• A képzett munkaerő elszívása.

• Szakképzett fiatalok elvándorlása.

• A fejlesztések hiányában az életminőség romlása.

A Dél-Mátra akciócsoport 11 90 millió Ft összegű LEADER támogatást nyert el, amit az alábbi intézkedések alapján kívánnak hasznosítani (1. ábra).

A fent említett intézkedésekre megszülettek a pályázati kiírások, melyekre az alábbi elosztásban érkeztek be pályázati munkák (2. ábra).

A legtöbb pályázat a természeti és népi örökség megőrzésére érkezett, viszont a vártnál kevesebben célozták meg a helyi termékek, az oktatás, az együttműködés elősegítését és a hátrányos helyzetűek oktatását. Ennek oka, hogy a legtöbb pályázat olyan intézkedések alatt született, amelyek látványosak, gyors „sikerekhez" vezethetnek, míg az oktatás, a hátrányos helyzetűekkel kapcsolatos problémák megoldása csak később mutatnának eredményt. Ezért a jövőbeni fontos cél az, hogy a vidéki lakosságot rádöbbentsék a tudás és összefogás fontosságára.

1. ábra

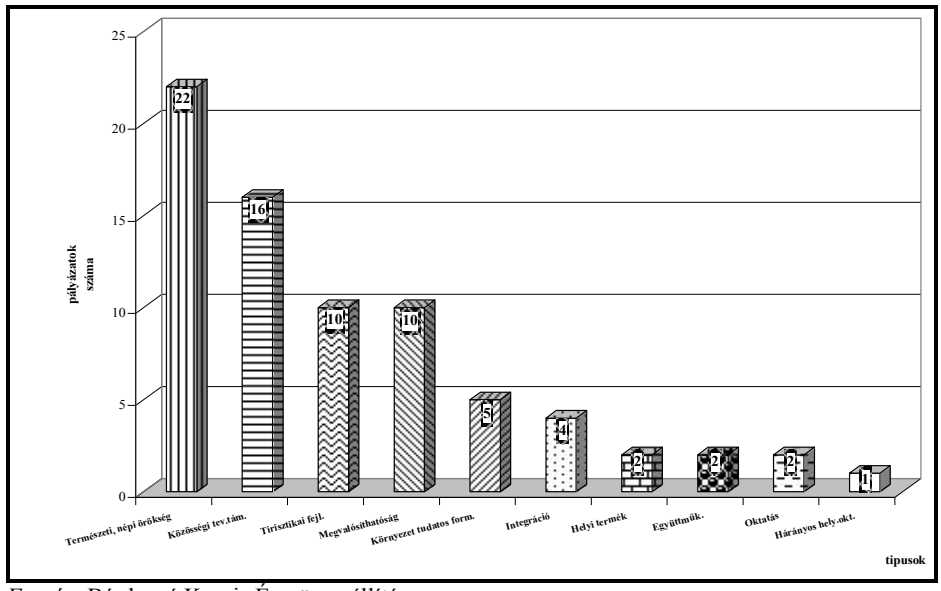
A fejlesztések és a LEADER támogatások csoportosítása

Intézkedések	Fejlesztés értéke (e Ft)	LEADER+ támogatás (e Ft)
Tájspecifikus turisztikai fejlesztések támogatása	18.333	10.000
Természeti és népi örökség megőrzése, ápolása	18.462	12.000
Környezettudatos térségi programok támogatása	12.706	9.000
Megvalósíthatósági és tervpályázatok támogatása	17.778	12.000
Tájhoz kötődő oktatási, képzési, átképzési programok támogatása	5.556	5.000
Tájspecifikus tömegsport, szabadidős és közösségi tevékenységek támogatása	14.713	10.000
Helyi termékek hozzáadott értékét növelő támogatás	17.778	8.000
Integrációs tevékenységek támogatása	9.333	6.000
Hagyományos mezőgazdasághoz kötődő mesterségek képzése különösen a hátrányos helyzetű lakosság…	5.556	5.000
Nemzetközi együttműködés támogatása	600	500
ÖSSZESEN:	133.315	90.000

Forrás: Dél-Mátra 11 anyagai

2. ábra

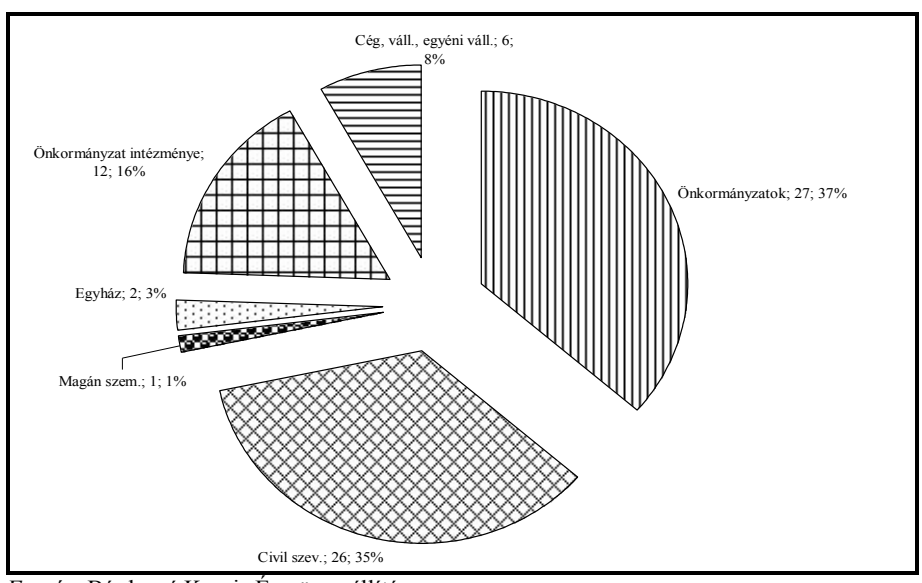
Beadott pályázatok támogatásának jogcímenkénti megoszlása

Forrás: Bárdosné Kocsis Éva összeállítása

3. ábra

Beadott pályázatok szektorális megoszlása

Forrás: Bárdosné Kocsis Éva összeállítása

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Ficsor Á. (2006): Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv. Gazdálkodás, 50. évf. 6. sz. 2-7 pP. – (2) Miskó K.: LEADER program a vidékfejlesztés eszköztárában – (3) LEADER Program – a vidéken épülő Európa. – (4) Kroloppp A. – Marticsek J. – Francia R.: A vidékfejlesztés európai jelene és jövője. – (5) Krolopp A – Marticsek J. – Petri M. – Szuda Z. – Francia R.: LEADER – Közösségi kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében. – (6) Dél- Mátra 11 pályázati adatlap.